

До спеціалізованої вченої ради Д 26.500.01
у Науково-дослідному інституті
приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України
01042, м. Київ, вул. М. Расвського, 23-А.

Відгук

офіційного опонента на дисертацію

Спасибо Валентина Валентиновича

«Цивільно-правове регулювання аеропортового обслуговування»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне
право; міжнародне приватне право

Актуальність теми дослідження. Обрана тема є надзвичайно актуальною, оскільки авіаційний транспорт посідає значну питому вагу у перевезеннях як пасажирів та багажу, так і вантажних перевезеннях. Саме цей вид транспорту має низку переваг, серед яких головна – швидкість та незалежність від шляхів та ряду інших об'єктів інфраструктури. Незважаючи на велику кількість наукових розробок у сфері авіаперевезень, договір аеропортового обслуговування не був предметом окремого дисертаційного дослідження, незважаючи на те, що саме цей договір є одним з засадничих регуляторів відносин експлуатанта аеропорту та авіакомпаній, пасажирів, вантажовідправників, вантажоодержувачів та інших учасників транспортних правовідносин.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація містить наукові висновки автора, на деяких з яких слід наголосити окремо.

Слід погодитися з авторською розробкою системи послуг аеропортового обслуговування: спрямованих на забезпечення безпечної

посадки, зльоту повітряного судна в аеропорту, його регламентного обслуговування та зберігання, а також, у разі необхідності, – надання послуг пасажиром повітряного судна і вчинення необхідних операцій з багажем, вантажем та поштою (п. 1 наукової новизни).

Великий науковий інтерес становить пропозиція автора щодо введення особливого виду сервітуту – користування частинами земельних ділянок аеродромного комплексу, що безпосередньо не використовуються у процесі надання послуг з аеропортового обслуговування.

Слушною та такою, що має велике практичне значення, є класифікація способів укладення договору на аеропортове обслуговування: підписання двосторонньої угоди; розробка експлуатантом аеропорту публічного договору на аеропортове обслуговування з його оприлюдненням і наступним підписанням окремих додатків до нього з посиланням на його умови; підписання окремих додатків до Стандартного договору про наземне обслуговування ІАТА з посиланням на його текст. Вочевидь, останній спосіб є найбільш перспективним у сфері міжнародних авіап перевезень.

З точки зору удосконалення правового регулювання економічної конкуренції раціональним є теоретичне обґрунтування меж втручання держави у майнові відносини, пов'язані з аеропортовим обслуговуванням. Зокрема заслуговує на підтримку висновок автора, що державне регулювання цін на більшість аеропортових послуг на сучасному етапі розвитку системи аеропортів видається невиправданим. Дисертант абсолютно правильно підкреслює, що через це діяльність з надання аеропослуг, яка за своєю сутністю є підприємницькою, насправді такої мети не досягає.

Цілком обґрунтованою вбачається авторська критика терміну «експлуатант аеропорту», який не може вважатися правовим, а скоріш економічним. Буквально цей термін сприймається як «той, хто використовує майно». Автор пропонує насамперед визначитися з тим, хто безпосередньо управляє ним, оскільки «експлуатувати», тобто використовувати майно,

може інша особа, якій воно буде передане, й при цьому не одна і не в одному напрямку.

Слід погодитися з думкою дисертанта, що певні види спеціалізованих послуг аеропортів визнаються монопольною діяльністю і на них поширюються норми Закону України «Про природні монополії». Відповідно, експлуатанти аеропортів як суб'єкти природних монополій піддані регулюванню не лише приватним, а більшою мірою публічним законодавством.

Ступінь обґрунтованості наукових положень дисертації та їх достовірність. Вивчення дисертацій В.В. Спасибо надає всі підстави вважати, що в проведеному науковому дослідженні запропоновано вирішення низки як теоретичних, так і практичних проблем.

Привертає увагу копітке опрацювання автором робіт вітчизняних цивілістів у цій сфері, що дозволило автору зробити ґрунтовний аналіз обраної теми. Окремо слід вказати на широке використання міжнародних актів, що з урахуванням предмету наукового дослідження є необхідним та актуальним. Очевидно, що саме для авіаційного транспорту найбільш важливим є саме такий вид правового регулювання, оскільки більшість авіаційних перельотів здійснюються саме в міжнародних масштабах.

Автором визначена та досягнута в процесі наукових пошуків мета дослідження, яка полягає у визначенні особливостей та закономірностей правового регулювання відносин з аеропортового обслуговування та формулюванні пропозицій і рекомендацій щодо створення системи норм, які регулюють ці правовідносини.

У процесі досягнення мети В.В. Спасибо вирішив такі завдання: розкрив правову природу відносин із надання послуг в аеропортах; визначив об'єкт цих правовідносин; встановив суб'єктний склад цих правовідносин; виявив особливості змісту даних правовідносин; окреслив і охарактеризував особливості укладення й виконання договорів на аеропортове

обслуговування; надав пропозиції щодо вдосконалення цивільного законодавства, що регулює зазначені правовідносини.

Аналіз дисертації дозволяє дійти висновку, що автор вільно володіє методами наукових досліджень, серед яких слід окремо виділити системно-порівняльний і порівняльно-правовий методи. Дисертант дослідив велику кількість емпіричного матеріалу, великий обсяг міжнародного та вітчизняного законодавства та літературних джерел. Проведена копітка робота надає автору базис для теоретичних висновків, а також для подальших наукових пошуків у цьому напрямку.

Привертає увагу вдало розроблена структура та зміст роботи, що дозволяє досягнути мети роботи та відповідає поставленим завданням, предмету та об'єкту дослідження. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, списку використаних джерел та додатку, що містить список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. У Вступі обґрунтовується вибір теми дослідження, сформульовано мету, визначено об'єкт та предмет дослідження, зазначено методи дослідження та положення наукової новизни.

Розділ 1 «Загальні підходи до цивільно-правового регулювання відносин з аеропортового обслуговування в Україні» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «Становлення нормативно-правового регулювання аеропортового обслуговування» досліджуються тенденції правового регулювання відносин у сфері надання аеропортових послуг.

У підрозділі 1.2 «Тendenції розвитку нормативного регулювання аеропортового обслуговування» обумовлюється доцільність однакового регулювання таких відносин як на міжнародному, так і на національному рівнях із застосуванням уніфікованих матеріально-правових норм наявністю (як правило) більш ніж одного іноземного елемента та надзвичайною

мобільністю повітряних суден. Через порівняння різних типів договорів про надання послуг і користування майном (оренди, управління майном, концесії) доводиться необхідність розробки й забезпечення імплементації в цивільне законодавство України окремого виду цивільно-правового договору на аеропортове обслуговування.

Розділ 2 «Структура цивільно-правових відносин з аеропортового обслуговування» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Суб'єкти правовідносин з аеропортового обслуговування» проведено дослідження правового статусу замовника та виконавця. Особлива увага приділена статусу аеропорта як об'єкта цивільних прав, яке належить специфічному суб'єкту - «експлуатанту аеропорту» (за термінологією спеціального законодавства). Здобувач цілком правильно наголошує на недопустимості ототожнення термінів «користувач аеропорту» (більш широкого) та «замовник послуг з аеропортового обслуговування».

Підрозділ 2.2 «Об'єкт правовідносин з аеропортового обслуговування» розкриває другий елемент цивільних правовідносин, яким є послуги як дії зобов'язаних осіб із забезпечення зльоту-посадки повітряних суден, обслуговування пасажирів в аеровокзалі, забезпечення авіаційної безпеки, пошуку та рятування в зоні відповідальності аеропорту, забезпечення наднормативної стоянки, обслуговування вантажів, приймання, зберігання, контролю якості та видачі авіаційного пального для заливу в паливозаправники або заправлення баків повітряних суден та ін.

У підрозділі 2.3 «Зміст правовідносин з надання аеропортового обслуговування» розкриваються права та обов'язки сторін цих правовідносин, які класифіковані за рядом критеріїв.

Розділ 3 «Правові підстави виникнення, зміни та припинення цивільно-правових відносин з аеропортового обслуговування» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Правові підстави виникнення цивільно-правових відносин з аеропортового обслуговування» проведений науковий аналіз

елементів юридичного складу, який є підставою виникнення зазначених відносин. Досить цікавим є висновок автора, що в деяких випадках (авіакатастрофи, інших непередбачуваних подій) правовідносини аеропортового обслуговування виникають без волевиявлення їх учасників.

У підрозділі 3.2 «Особливості виконання договору на аеропортове обслуговування» визначаються три основні концепції побудови правовідносин між замовником аеропортових послуг, експлуатантом аеропорту та особами, які надають послуги на його території.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів полягає в можливості їх використання у нормотворчій та правозастосовчій діяльності, навчальному процесі та науково-дослідній діяльності.

Викладення наукових здобутків в опублікованих працях. Результати наукових пошуків були опубліковані у семи публікаціях, з яких одна стаття у наукових періодичних виданнях інших держав, чотири статі у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, двоє тез доповідей на наукових конференціях.

Кількість наукових публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів і розкриття змісту дисертації відповідають вимогам ДАК України та Порядку присудження наукових ступенів, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567. Публікації В.В. Спасибо всебічно висвітлюють основні результати його наукових пошуків.

Таким чином, дисертація пройшла наукову апробацію, є завершеною та самостійною працею.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Автореферат дисертації В.В. Спасибо за структурою і змістом відповідає встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України та містить основні положення, результати і висновки наукової роботи. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту роботи. Слід зазначити, що дисертація В.В. Спасибо, як і будь-яка інша наукова робота, містить певні положення дискусійного характеру.

1. Як уже зазначалося, автор цілком правильно критикує термін «експлуатанту аеропорту» як такий, що має економічне, а не правове значення. У той же час, у світовій практиці у відносинах аеропортового обслуговування вже склалося певне бачення найменування сторін. Наприклад, на сайті Міжнародної асоціації повітряного транспорту (IATA) використовується термін «Airport operator», який, вочевидь, є близьким до вітчизняного «експлуатанту аеропорту». Можливо, немає необхідності вигадувати якісь вітчизняні аналоги, тим більше, що в силу специфіки авіаперевезень більша частина документації (якщо не вся) перекладається на англійську мову, та просто використовувати термін «оператор аеропорту» як більш сучасний.

2. Цілком зрозумілою і обґрунтованою видається позиція автора, що предметом договору є надання послуг. Однак хотілося б уточнити його позицію стосовно наступного: ст. 109 Повітряного кодексу має назву «Особливості виконання авіаційних робіт експлуатантами». Що мається на увазі – неузгодженість термінології законодавства чи якісь види діяльності за межами договору аеропортового обслуговування?

3. Безумовно, на сьогоднішній день організаційно-правова форма юридичних осіб – експлуатантів аеропортів законом не визначена, а відтак може обиратись вільно. Проте наскільки виправдана така ситуація? Адже будь-який аеропорт являє собою великий майновий комплекс. Чи не було б доцільним певним чином обмежити коло суб'єктів, які можуть бути цією стороною договору аеропортового обслуговування, або встановити якісь вимоги до мінімального розміру статутного капіталу.

4. Певним чином дискусійним вбачається думка автора, що «оскільки пасажир не є стороною в договорі на аеропортове обслуговування, але тим не менш користується послугами в аеропорту, він з точки зору

цивільного права є третьою особою в зазначеному договорі». На мій погляд, первинною підставою виникнення прав пасажирів все ж таки є договір перевезення. Виходить, що деякі права пасажирів виникають на підставі двох юридичних фактів – договору перевезення (пасажир є стороною) та договору на аеропортове обслуговування (пасажир є третьою особою). Чи є доцільною така конструкція? Крім того, пасажир має не тільки права, а й несе обов'язки, а сам дисертант підкреслює, що відмінність статусу третіх осіб полягає в їх неможливості мати обов'язки відносно боржника, оскільки вони не беруть участь в укладенні договору, тобто не виражають свою волю.

5. Потребує певних пояснень класифікація прав та обов'язків на обов'язкові й не обов'язкові (стор 139 дисертації). Вочевидь, має місце певна термінологічна неузгодженість, оскільки поняття «необов'язковий обов'язок» містить явні внутрішні протиріччя. Можливо, варто було б перейменувати цю класифікацію?

6. Взагалі, заслуговує на схвалення ілюстрація автором своїх досліджень за допомогою судової практики, незважаючи на порівняно невелику кількість рішень. Так, на сторінці 151 міститься посилання на судові рішення у контексті дослідження послуги базування. Дійсно, зміст послуги базування законодавством України не врегульований, що призводить до виникнення на практиці до судових спорів і навіть порушення кримінальних справ стосовно необхідності або відсутності необхідності стягнення плати за наднормативну стоянку повітряних суден.

Однак хотілося б уточнити позицію автора, про яке судові рішення ідеться і що саме він хотів підтвердити відповідним цитуванням змісту цього рішення. Безумовно, це зауваження не має істотного значення, очевидно, просто ідеться про редакційну правку.

Зазначу, що всі вищенаведені зауваження мають дискусійний характер і відображають мою думку, яка не обов'язково повинна збігатися з думкою дисертанта. Можливо, вони допоможуть Валентину Валентиновичу в подальших наукових дослідженнях.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Спасибо Валентина Валентиновича «Цивільно-правове регулювання аеропортового обслуговування» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею.

Актуальність обраної тематики дисертаційного дослідження, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладеного в наукових працях матеріалу повністю відповідають вимогам, що ставляться до дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Дисертаційне дослідження відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12 Порядку присудження наукових ступенів, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а Спасибо Валентин Валентинович заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільного права № 1,

заступник директора Інституту прокуратури

та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

Р.І. Таш'ян

Підпис	<i>Таш'ян Р.І.</i>
Засвідчую	<i>Р.І. Таш'ян</i>
Нач.ВК	<i>Р.І. Таш'ян</i>
30.	2021 р.